

BỒI DƯỠNG KĨ NĂNG DẠY HỌC TÍCH HỢP VÀ DẠY HỌC PHÂN HÓA CHO GIÁO VIÊN TIỂU HỌC

Trần Thị Bích Hồng - Trường Tiểu học Cao Minh B, thị xã Phúc Yên, tỉnh Vĩnh Phúc

Ngày nhận bài: 10/01/2018; ngày sửa chữa: 05/02/2018; ngày duyệt đăng: 30/03/2018.

Abstract: Integrated teaching and differentiated teaching are different but they share the same principles of teaching process. These teaching methods have been interested by many teachers and educators. In this article, the author proposes a process of training integrated and differentiated teaching skills for primary teachers with aim to optimize the competence of teaching staff and improve quality of teaching at schools.

Keywords: Integrated teaching, differentiated teaching; primary teacher; teaching skills.

1. Mở đầu

Trong giáo dục hiện nay ở Việt Nam, *tích hợp* và *phân hóa* là hai yêu cầu cần được quán triệt đồng thời, thống nhất nhưng khác nhau ở các cấp học và trình độ đào tạo; được chú ý cả mục tiêu, nội dung và phương pháp giáo dục. Tuy nhiên, trong chương trình hiện hành, quan điểm tích hợp và phân hóa chưa được coi trọng đúng mức; việc tích hợp nội dung giáo dục là chưa đầy đủ, chưa đảm bảo tính khoa học nên cần điều chỉnh, bổ sung trong quá trình triển khai (như: giáo dục kĩ năng sống, kĩ năng phòng chống tệ nạn xã hội, kĩ năng tiếp cận nghề nghiệp,...); chưa tích hợp nhiều kiến thức liên quan của các lĩnh vực thành một môn học ở các cấp học; số môn học bắt buộc của mỗi lớp học, cấp học còn khá nhiều. Việc chưa coi trọng rèn luyện, vận dụng kiến thức làm hạn chế tính tích hợp; chưa coi trọng phương pháp dạy học phù hợp với từng đối tượng học sinh (HS) cũng làm hạn chế tính phân hóa. Bài viết đề cập vấn đề bồi dưỡng kĩ năng dạy học tích hợp (DHTH) và dạy học phân hóa (DHPH) ở cấp tiểu học.

2. Nội dung

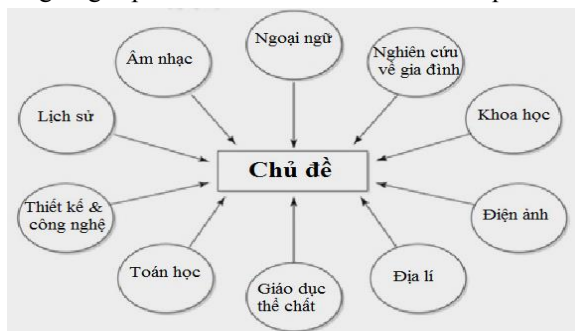
2.1. Quan niệm về dạy học tích hợp và dạy học phân hóa

2.1.1. *Dạy học tích hợp.* Trong báo cáo kết quả của Hội thảo: “DHTH - DHPH trong chương trình giáo dục phổ thông” do Bộ GD-ĐT tổ chức tháng 12/2012 đã khẳng định: “DHTH được hiểu là những hoạt động của HS, dưới sự tổ chức, hướng dẫn của giáo viên (GV), huy động đồng thời kiến thức, kĩ năng thuộc nhiều lĩnh vực khác nhau nhằm giải quyết các nhiệm vụ học tập, qua đó hình thành những kiến thức, kĩ năng mới, từ đó phát triển những năng lực cần thiết”.

Drake and Burns đã đề xuất các định nghĩa của mình về các định hướng tích hợp và đưa ra các cách tiếp cận tích hợp khác nhau:

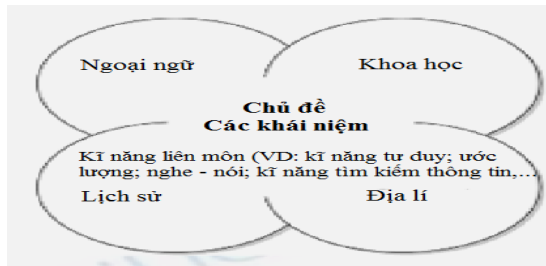
- *Tích hợp đa môn.* Cách tiếp cận tích hợp đa môn tập trung vào các môn học. Các môn liên quan với nhau có chung một định hướng về nội dung và phương pháp dạy học, nhưng

mỗi môn lại có một chương trình riêng. Tích hợp đa môn được thực hiện theo cách tổ chức từ các môn học xoay quanh một chủ đề, đề tài, dự án, tạo điều kiện cho người học vận dụng tổng hợp kiến thức của các môn học có liên quan.

Sơ đồ 1. Ví dụ về tích hợp đa môn

- *Tích hợp liên môn.* Theo cách tiếp cận tích hợp liên môn, GV tổ chức chương trình học tập xoay quanh các nội dung học tập chung: chủ đề, khái niệm và kĩ năng liên ngành/môn. Họ kết nối các nội dung học tập chung nằm trong các môn học để nhấn mạnh khái niệm và kĩ năng liên môn. Tích hợp liên môn còn được hiểu như là phương án, trong đó nhiều môn học có mối liên hệ với nhau được kết lại thành một môn học mới, với hệ thống những chủ đề nhất định, xuyên suốt qua nhiều cấp học. Ví dụ: *Địa lí, Lịch sử, Sinh học, Xã hội, Công dân giáo dục, Hóa, Lí* được tích hợp thành môn “*Nghiên cứu xã hội và môi trường*” ở chương trình giáo dục cấp tiểu học tại Anh, Úc, Singapore, Thái Lan (xem sơ đồ 2).

Sơ đồ 2. Ví dụ về tích hợp liên môn

- *Tích hợp xuyên môn.* Trong cách tiếp cận tích hợp xuyên môn, GV tổ chức chương trình học tập xoay quanh các vấn đề mà người học quan tâm. HS phát triển kỹ năng sống khi áp dụng các kỹ năng môn học và liên môn vào ngữ cảnh thực tế của cuộc sống.

2.1.2. *Ưu điểm của dạy học tích hợp:* - Mục tiêu học tập được người học xác định rõ ràng ngay tại thời điểm học; - DHTH không phụ thuộc vào số lượng và cơ cấu GV, không nhất thiết phải đào tạo lại mà chỉ bồi dưỡng một số chuyên đề DHTH, không đòi hỏi phải tăng cường về cơ sở vật chất và thiết bị dạy học. Tránh những kiến thức, kỹ năng trùng lặp; phân biệt được nội dung trọng tâm và nội dung ít quan trọng; các kiến thức hình thành trong bài học gắn liền với thực tiễn; - Giúp người học có đủ phẩm chất và năng lực để giải quyết các vấn đề của cuộc sống, nhận thấy được quá trình học tập rất có ý nghĩa khi giải quyết được các vấn đề thực tiễn; - Giúp GV biết xử lý các tình huống sự phạm một cách linh hoạt và hiệu quả.

2.1.3. *Những hạn chế và khó khăn khi dạy học tích hợp*

- Nhiều GV chưa đáp ứng với các yêu cầu của DHTH. Kiến thức, sự hiểu biết của GV về dạy DHTH còn hạn chế.

- Nội dung, chương trình DHTH, tài liệu hướng dẫn DHTH ở tiểu học chưa đầy đủ, dẫn đến việc tìm kiếm tài liệu để xây dựng, thiết kế bài học còn khó khăn và mất nhiều thời gian. Kỹ năng thiết kế và giảng dạy tích hợp của nhiều GV còn hạn chế.

- Khả năng khái quát hóa vấn đề và vận dụng vào thực tiễn của HS tiểu học chưa cao nên quá trình DHTH liên môn hay tích hợp xuyên môn gặp khó khăn.

- Điều kiện cơ sở vật chất, thiết bị dạy học chưa đảm bảo cho quá trình DHTH.

2.2. Dạy học phân hóa

2.2.1. *Quan niệm về dạy học phân hóa*

Đã có nhiều tác giả trong và ngoài nước nghiên cứu và đề cập về vấn đề này. Theo Tomlinson: *Hiểu một cách đơn giản nhất thì DHPH là “sắp xếp” những gì diễn ra trên lớp để học sinh có nhiều cơ hội chiếm lĩnh tri thức, kỹ năng và diễn đạt những gì mà các em học được* [1].

Đặng Thành Hưng đưa ra quan niệm về DHPH như sau: *DHPH thực chất là tạo ra những khác biệt nhất định trong nội dung và phương thức hoạt động của HS (tổng thể hoặc ở từng cấp học, lớp học, môn học, bài học) bằng cách thiết kế và thực hiện quá trình dạy học theo nhiều hướng khác nhau dựa vào nhóm năng lực, hứng thú hoặc nhu cầu học tập của người học và mục tiêu giáo dục* [2].

Như vậy, DHPH không đơn thuần là phân loại người học theo năng lực nhận thức, mà là phương pháp dạy học

phù hợp với từng đối tượng người học, GV tiếp cận với người học ở tâm lý, năng khiếu, nguyện vọng của họ trong cuộc sống... Có thể nói, khi sử dụng phương pháp DHPH, GV cần “tìm đề giảng dạy, hiểu đề giáo dục”.

DHPH là phương pháp dạy học có tính đến sự khác biệt của người học (cá nhân) hoặc một nhóm người học. Ở tiểu học, DHPH thường được thể hiện ở việc lấy chuẩn kiến thức, kỹ năng làm nền tảng, ngoài kế hoạch dạy học thông thường, phân hóa để có những kế hoạch dạy học phù hợp, giúp HS yếu kém đạt chuẩn hoặc giúp các đối tượng đã đạt chuẩn hoặc khá, giỏi phát triển ở mức cao hơn.

2.2.2. *Ưu điểm của dạy học phân hóa:* - Kế hoạch giảng dạy dựa trên sự yêu thích, tính sẵn sàng và các loại trí tuệ thông minh nổi trội của HS; - HS thường được hướng dẫn và hỗ trợ bằng cách tạo ra những lựa chọn dựa trên sở thích của mình, từ đó tạo điều kiện phát triển cho HS kỹ năng hợp tác và hoạt động độc lập; - Quá trình đánh giá được diễn ra liên tục, giúp GV có những định hướng và điều chỉnh phù hợp. HS được đánh giá theo nhiều cách và hình thức khác nhau; - Quá trình phân loại dựa vào thành tích học tập và sự tiến bộ của HS trong học tập.

2.2.3. *Những hạn chế và khó khăn khi dạy học phân hóa:*

- Kiến thức, sự hiểu biết của GV về dạy DHPH còn hạn chế; - Nội dung, chương trình DHPH, tài liệu hướng dẫn DHPH ở tiểu học chưa được xây dựng và ban hành cụ thể với từng khối lớp nên GV thường chỉ áp dụng DHPH theo kinh nghiệm cá nhân; - Do nhu cầu, nhận thức, phương pháp học tập, nhịp độ của HS trong lớp khác nhau nên việc phân hóa HS nhằm đảm bảo cho các em phát triển toàn diện về tư duy, nhận thức và phẩm chất, năng lực theo yêu cầu đổi mới hiện nay của GV cũng gặp không ít khó khăn; - Điều kiện cơ sở vật chất lớp học, thiết bị dạy học chưa đảm bảo cho quá trình DHPH.

2.2.4. *Một số kỹ năng dạy học phân hóa.* Quan điểm về DHPH được coi là một trong những nội dung trọng tâm của việc xây dựng chương trình phổ thông giai đoạn sau 2015, không những yêu cầu sự thay đổi về chương trình và sách giáo khoa mà còn thay đổi về quan niệm và kỹ thuật dạy học. Theo đó, việc bồi dưỡng các kỹ năng DHPH là rất quan trọng. Theo chúng tôi, một số những kỹ năng cần có của GV trong quá trình DHPH gồm: - Kỹ năng lựa chọn phương pháp và kỹ thuật dạy học phù hợp với nội dung bài học; - Kỹ năng xây dựng và thiết kế kế hoạch bài học tích hợp và đảm bảo tính phân hóa; - Kỹ năng phân hóa đối tượng HS theo nhóm; - Kỹ năng tổ chức dạy học trên lớp và ngoài giờ lên lớp; - Kỹ năng lựa chọn hình thức và thiết kế bài kiểm tra phù hợp với đối

tương và nội dung môn học cụ thể; - Kỹ năng đánh giá HS; - Kỹ năng hợp tác; - Kỹ năng sử dụng công nghệ thông tin trong dạy học; - Kỹ năng quản lý thời gian.

2.3. Đề xuất quy trình bồi dưỡng kỹ năng dạy học tích hợp và dạy học phân hóa cho giáo viên tiểu học

Bồi dưỡng kỹ năng DHTH và DHPH cho GV tiểu học có thể tiến hành theo các bước sau:

Bước 1: Tìm hiểu các kiến thức liên quan. GV có thể tìm hiểu các kiến thức về khái niệm, ưu điểm, hạn chế, những điểm cần lưu ý khi DHPH, DHTH,...; nghiên cứu, tìm hiểu các nội dung, kiến thức liên quan đến DHPH, DHTH.

Nội dung nghiên cứu có thể là: - Khái niệm, vai trò, hạn chế của DHTH và DHPH; - Các hình thức tích hợp trong dạy học; sự khác biệt giữa DHTH và dạy học thông thường; sự khác biệt giữa lớp học truyền thống và lớp học phân hóa; - Cách thức xây dựng kế hoạch và tổ chức DHTH và phân hóa; - Một số kỹ thuật dạy học thường được sử dụng trong DHTH và DHPH ở trường tiểu học; - Đánh giá trong DHTH và DHPH.

Bước 2: Làm mẫu. GV xem chi tiết bài giảng mẫu (qua băng hình hoặc GV cốt cán trực tiếp giảng dạy).

Bước 3: Luyện tập - thực hành. GV thực hành thiết kế nội dung DHTH và hình thức DHPH theo các gợi ý: - Rà soát chương trình, sách giáo khoa để tìm nội dung có liên quan đến bài học; - Nghiên cứu nội dung bài học, xác định mục tiêu cần đạt; - Xem xét nội dung có thể DHTH, DHPH; tích hợp theo chủ đề; - Kết hợp DHPH dựa vào phong cách học tập hoặc nhịp độ học tập của HS. GV có thể dựa vào các phong cách học tập nổi trội của HS, sau đó chia nhóm học tập cho phù hợp; - Dự kiến thời gian và cách thức tiến hành DHTH và DHPH; - Xây dựng kế hoạch chi tiết cho từng hoạt động.

Bước 4: Đánh giá: - GV tự đánh giá, các GV khác nêu nhận định và đánh giá về giờ dạy. Tiêu chí đánh giá: - Nội dung tích hợp/hình thức tổ chức DHPH có tương thích với nội dung bài học không?; - Thời lượng dành cho nội dung và hoạt động tích hợp/phân hóa đã hợp lý chưa?; - Nội dung và hoạt động tích hợp/phân hóa góp phần phát triển ở HS những mặt nào? (kiến thức, kỹ năng, thái độ, hành vi, năng lực,...).

2.4. Một số lưu ý khi tiến hành dạy học tích hợp và dạy học phân hóa ở trường tiểu học

Để DHPH cũng như DHTH đạt hiệu quả cao, theo chúng tôi, GV cần:

- Linh hoạt, năng động, sáng tạo, không ngừng phấn đấu học tập để nâng cao trình độ chuyên môn, năng lực

của bản thân, đáp ứng yêu cầu đổi mới phương pháp dạy học mà ngành giáo dục đã đặt ra

- Đối với DHPH, GV cần hiểu rõ đối tượng HS về nhu cầu, phong cách học,... Từ đó, GV thiết kế nội dung dạy học phù hợp với từng đối tượng HS và thể hiện được sự phân hóa.

- Đối với DHTH, GV cần có cái nhìn tổng quan về các môn học và từng môn học để có sự điều chỉnh, tích hợp nội dung trong thiết kế bài học cho phù hợp, góp phần hình thành, phát triển năng lực học tập cho HS.

- DHTH và DHPH đều cần chú trọng cả về thời gian và điều kiện về cơ sở vật chất lớp học.

3. Kết luận

Tích hợp và phân hóa hiện nay đang là một xu thế dạy học và giáo dục phổ biến của tất cả các nước trên thế giới. Quan điểm DHTH và DHPH cũng đang được xem là định hướng lý luận của chương trình giáo dục phổ thông Việt Nam sau năm 2015. Do đó, ngay từ khâu xây dựng chương trình đến khâu đào tạo, việc bồi dưỡng kỹ năng DHTH và DHPH sẽ có tác động tích cực đến quá trình dạy học và giáo dục. Để quá trình dạy học hướng đến từng đối tượng HS và phát huy khả năng của các em, thì DHPH và DHTH có thể coi là một trong số các phương pháp phù hợp hiện nay.

Tài liệu tham khảo

- [1] Tomlinson, C. A. (1999). *The differentiated classroom: Responding to the needs all learners*. Alexandria, VA ASCD.
- [2] Đặng Thành Hưng (1994). *Những vấn đề về phương pháp luận của giờ học phân hóa theo nhịp độ ở bậc tiểu học*. Tạp chí Nghiên cứu giáo dục, số 4, tr 6-8.
- [3] Đặng Thành Hưng - Trịnh Thị Hồng Hà - Nguyễn Khải Hoàn - Trần Vũ Khánh (2012). *Lý thuyết phương pháp dạy học*. NXB Đại học Thái Nguyên.
- [4] Đặng Thành Hưng (2008). *Cơ sở sự phạm của dạy học phân hóa*. Tạp chí Khoa học giáo dục, số 38, tr 30-32.
- [5] Huỳnh Văn Sơn (2016). *Phát triển năng lực dạy học tích hợp - phân hóa cho giáo viên các cấp học phổ thông*. NXB Đại học Sư phạm TP. Hồ Chí Minh.
- [6] Nguyễn Bá Kim (2006). *Phương pháp dạy học môn Toán*. NXB Đại học Sư phạm.
- [7] Trần Ngọc Lan (2013). *Giáo trình thực hành phương pháp dạy học Toán ở tiểu học*. NXB Đại học Sư phạm.